

Бобан ПЕТРОВСКИ

Филозофски факултет-Скопје

VOISAVA TRIBALDA

Мајката на Георги Кастриот-Скендербег, Воисава, досега не била предмет на задоволителен интерес во научната јавност. Така, генеалогското стебло на Скендербег по мајчина линија завршувало само со податок за нејзиното лично име и, наместа, со општа одреденица за нејзино словенско потекло.

Нашиот интерес во овој труд го сосредоточуваме на одредување на нејзиниот социјален статус преку одредени изворни лексеми и идентификување на нејзините родители, акцентирање на нејзиното местоживеење пред да се омажи за Скендербеговиот татко Иван Кастриот, како и осврт кон определувањето на нејзината етничка припадност.

Изворни податоци за Воисава се содржани во два извора. Јован/Иван Музаки, современик и соборец на Скендербег и добар познавач на благородниците од Албанија, во својата “Генеалогичка” на три места ја споменува Скендербеговата мајка. Најпрво, кога говори за таткото на Скендербег, вели дека Иван Кастриот со Воисава Трибалда (V(o)isava Tribalda) имал четири машки и пет женски деца. Потоа, во друг дел од своето дело наведува дека мајката на Скендербег и жена на Иван се викала Воисава Трипалда (Voisava Tripalda). Најпосле, на местото каде наведува дека Скендербег потекнува од Voisava Ivani, која била од угледно семејство. Вториот извор каде има спомен за Воисава е делото на Марин Барлети, биографот на Скендербег, кој, информирајќи за родителите на славниот борец против Османлиите, ја именува само како Воисава (Voisava).

Во двата извора постојат информации преку кои може да се утврди општествена положба и социјален статус на Воисава. Јован Музаки на двете наведени места, пред нејзиното име ја впишува лексемата “госпоѓа” (signora).

Посоченава лексема претставува формулација која упатува на припадник на благородничкиот социјален слој. Идентични одредници, но во машки род сингулар, Јован Музаки запишал и пред имињата на Скендербег (*signor Scanderbeg*) и неговиот татко Иван Кастриот (*signor Giovanni Castrioto*). Вбројувањето на Воисава во благородничкиот сталеж дополнително е потврдено во вториот случај каде Јован Музаки ја споменува Воисава, при што, авторот сосема експлицитно посочува дека таа потекнува од благородничко семејство (*venne da bona parte*)¹.

Вестите понудени кај Марин Барлети се надоврзуваат кон оваа констатација². Кај него, за разлика од Јован Музаки чии известувања се конкретно фокусирани на Воисава, се даваат информации за сталешката припадност на нејзиниот татко. Имено, Марин Барлети наведува дека мајката на Скендербег, Воисава, била ќерка на трибалскиот господин/господар на Полог (*signore de Pologo*)³. За овој “господин” нема други изворни податоци од кои би можело да се дознае нешто повеќе, освен што е очигледно дека бил угледна личност-благородник од северозападната македонска област Полог.

Применувајќи ја компаративната метода за споредување на политичката историја на Полог и соседните области во последните децении

¹ Ch.Hopf, *Chroniques greco-romanes inedites ou peu conue publie avec notes et tables genealogique*, Berlin 1873 (=Chroniques), 295, 301; J.Радониќ, *ЂураЂ Кастриот Скендербег и Арбанија у XV веку*, Споменик СКА ХСV 74, Београд 1942 (=Скендербег), 1 бел. 1. Истото го регистрира и Т.Томоски, *Средновековен Полог, Историја XII 1-2*, Скопје 1976 (=Полог), 72. Сп. и албанскиот превод на делото, Gjon Muzaka, *Memorje. Përktheu: Dhori Qiriazi, Tiranë* 1996 (=G.Muzaka, *Memorje*) 44, каде во бел. 4 под текстот преведувачот забележува дека Воисава потекнувала од дворот на полошкиот принц.

² Во нашиот труд се користиме со Загребското латинско издание на Барлетиевото дело *Marino Barletio, Vita et res praeclare gestae christi athletae Georgius Castrioti Epirotatum Principis, Zagrabiae* 1743 (=Vita Georgii Castrioti). За него, подетално кај Z.Mirdita, *Mbi botimin e “Historisë së Skënderbeut” të Marin Barletit në Zagreb më 1743. Simpozijum o Skenderbegu (9-12 maja 1968), Priština* 1969 (=Simpozijum o Skenderbegu), 415-422.

³ *Vita Georgii Castrioti*, глава I, стр 1. Истото го регистрираат и: Т.Томоски, *Полог*, 71-72; М.Бислими, *Борбите на Скендер-бег со Османлиите, со посебен осврт на Македонија, Скопје* 2001 (=Скендер-бег), 52. Во францускиот превод на животот и делото на Скендербег, кој настанал во почетокот на XVIII век, за неговата мајка се вели дека Воисава, сопругата на Иван/Јован Кастриот (*Jean Castriot*), била ќерка на владетелот на Трибалите (*Veisave, son épouse, fille du Roy des Triballiens*), сп. *Histoire de Scanderbeg, Roy d’Albanie*, Paris 1709 (=Histoire de Scanderbeg), 6. Во албанскиот превод на делото на Барлети, за таткото на Воисава се вели дека бил принц на Трибалите, сп. *Marin Barleti Shkodran, Historia e jetës dhe e veprave të Skenderbeut, Tiranë*, 1964 (=Marin Barleti, *Historia*), 50.

од XIV век со посочениве изворни вести, во продолжение се обидуваме да го идентификуваме таткото на Воисава, господарот на Полог.

Според сознанијата во историската наука, таткото на Скендербег, Иван, заменувајќи го својот татко Георги (Ѓерѓ) или Пал⁴, кој, меѓу другите имоти се смета дека имал поседи и во Дебарско⁵, кон крајот на XIV век застанал на чело на фамилијата. Во тоа време тој веќе бил женет со Воисава. Ваквите сознанија ги компарираме со вестите од посочениве извори, каде се наведува дека таткото на Воисава бил господар на Трибалите во Полог, од каде произлегува дека управувал со Областа пред нејзиното паѓање под османлиска власт. Не е возможно со сигурност да се утврди воспоставувањето на власта на Османлиите во Полог, но како најверојатно може да се претпостави дека тоа се случило набргу по османлиското освојување на Скопје, кое се случило најдоцна до почетокот на јануари 1392 година⁶. Оттука, наведениот кај Марин Барлети “*signore de Pologo*” со сигурност ја држел Областа до почетокот на последната деценија од XIV век.

Во тоа време, согласно историските констелации, единствени можни господари на/во Полог се Волкашиновиот намесник во Областа, извесен Гргур или Бранковиќите⁷.

⁴ Според генеалогичката на Андреа Енѓели, дедото на Скендербег се викал Георги (Ѓерѓ) Кастриот, додека според генеалогичката на Јован Музаки тој се викал Пал Кастриот, сп. G.Muzaka, Мемоџе, 51. Види и М.Бислими, Скендер-бег, 49-50. Генеалогичката на Јован Музаки е прифатена во: *Historie e Shqipërisë, Vëllim I parë, Tiranë 1959* (=Historie e Shqipërisë I), 250; F.Noli, Gjergj Kastrioti Skënderbeu (1405-1467), Tiranë, 1967 (репринт Prishtinë, 1968), (=Skënderbeu), 62, 64; S.Pollo-A.Puto, *Histoire de l'Albanie, des origine à nos jours, Lyon 1974* (=Histoire de l'Albanie), 76.

⁵ *Historie e Shqipërisë I*, 250-251; F.Noli, Skënderbeu, 62 бел. 27; *Histoire de l'Albanie*, 76.

⁶ За времето и начинот на освојувањето на Скопје од страна на Османлиите, како и литературата по ова прашање, детално кај Д.Ѓорѓиев, Скопје од турското освојување до крајот на XVII век, Скопје 1997 (=Скопје), 15-24.

⁷ За Вук Бранковиќ се знае дека умрел на 06.10.1398 година, а Гргур не бил веќе меѓу живите во 1398 година, бидејќи неговата жена Тодора во таа година се споменува како вдовица, сп. М.Динић, Област Бранковића, Прилози за книжевност, језик, историју и фолклор, година XXV број 1-2, Београд 1960 (=Област Бранковића), 15-18; Г.Суботић-С.Кисас, Надгробни натпис Јелене, сестре деспота Јована Углеше, на Меникејској Гори, Зборник радова Византолошког института (=ЗРВИ), 16, Београд 1975 (=Натпис), 165-166, 174; Ѓ.Сп.Радојичић, Ко је подигао манастир Заум? Историјски преглед, 1, Београд 1954 (=Ко је подигао манастир Заум?), 46, кој ја прифаќа 1398 година како *terminus ante quem* за смртта на Гргур Бранковиќ. Иако е надминато мислењето на А.Ивиќ (Родословне таблице српских династија и властеле. III издање, Нови Сад 1928 (=Родословне табл), 6), според кој годината на Вуковата смрт е 1397, сепак, во историографијата се уште се сретнуваат такви мислења, сп. М.Стевановић, Вук Бранковић, Београд 2004 (=Вук Бранковић), 162.

За првопосочениот единствените изворни вести кои го поврзуваат со Полог се содржени во еден запис сочинет од еромонахот Михаил од горнополошкото село Лешница (**многорушною рѹкою Зромонаха Михаила... а писавши беше иѹ Лешнице**) по повод препишувањето на една книга за попот Михо од горнополошкото село Дебреше (**попу Михаилу иѹ Дебреше**). Во него е запишано дека записот настанал во времето кога во Полог управувал Гргур, благородникот на крал Волкашин (**писаж вж дни Вжлкашина крал кжди држжаше Гргур Пологъ**)⁸, од каде произлегува дека истиот настанал во периодот 1366-1371 година⁹. Овој временски интервал изворно ни го предочува времето во кое високодостојникот Гргур е засведочен како управител на Областа¹⁰. Но, заради состојбата со изворниот материјал не е познато од кога точно Гргур ја имал власта во Полог, а не е

⁸ Стари српски записи и натписи. Сакупио их и средило Љ.Стојановиќ. Фототипска издања Књ. 10 (књ. 4), Београд 1986 (=Записи и натписи), 14 No. 6054; Ѓ.Иванов, Български старини из Македонија. Фототипно издание, Софија 1970 (=Български старини), 90.

⁹ Споменувањето на Волкашин во самиот запис, како и неговата кралска титула ни овозможува понудување на временска рамка за настанување на истиот, а со тоа воедно и одредување на времето кога со Полог непосредно управувал благородникот Гргур, кој бил потчинет на кралот Волкашин. Така, годината 1371-ва кога се случило Волкашиновото загинавање (26 септември) е последната можна година за настанување на записот, а најраната е 1364/1366 година (јануари)-кога Волкашин се здобил со кралската титула и станал совладелец на царот Урош (за различните мислења во науката околу временската фиксација на крунисувањето на Волкашин, сп. К.Аџиевски, Пелагонија во средниот век (од доаѓањето на словените до паѓањето под турска власт), Скопје 1994 (=Пелагонија), 219-222). Но, споменувањето на царот Урош како врховен владетел во српската држава во записот, упатува на тоа дека истиот најверојатно настанал по јануари 1366 година, кога изворите регистрираат прво самостојно издавање на повелба од страна на кралот Волкашин, со што, во реалноста било прекинувањето совладелецството (изворно се потврдува со повелба издадена во Скопје, со која кралот Волкашин му го потврдил селото Копривјани на рускиот Светогорски манастир, дадено од благородникот Новак Мрасоровиќ, сп.: С.Новаковиќ, Законски споменици српских држава средњег века, Београд 1912 (=Законски споменици), 508-509 (погрешно наведува дека дарот е во корист на Хилендар); А.Соловјев, Одабрани споменици српског права од XII до краја XV века, Београд 1926, 167-169; С.Ђирковиќ, Повелја Крља Вукашина за властелина Новака Мрасојевића, Стари српски архив, књ. I, Лакташи 2002, 99-102 (најново издание, со превод и дипломатички коментари).

¹⁰ За разграничување на поимите “баштина” и “држава” и нивното значење, сп.: Т.Тарановски, Историја српског права у Немањинској држави. Класици Југословенског права, 12. Београд 1996, 46-50; Х.Матанов, Княжеството на Драгаши. Към историята на североизточна Македонија в предосманската епоха, Софија 1997, 45; Историја српског народа, Прва књига (Од најстаријих времена до Маричке битке 1371г.), Београд 1981, (=ИСН I), 584 (Р.Михаљчиќ).

возможно да се согледа ни до кога ја задржал. Исто така, не може да се утврди ниту карактерот на самата Гргуорова служба во Полог, а и околу самата личност во науката не постои единствено мислење.

Имено, за последново-разоткривањето на идентитетот на полошкиот благородник Гргур, во модерната историографијата актуелни се два става¹¹.

Според едниот, станува збор за личност непозната на историската наука¹². Во тој случај, веројатна би била претпоставката според која по смртта на Волакашин во 1371 година, Полог и неговиот управник Гргур да останале лојални на неговиот наследник Марко¹³, така што, кралскиот авторитет во Областа останал незагрозен, а Полог и понатаму бил составен дел на кралските владенија¹⁴.

¹¹ Денес, во главно е надминато мислењето дека оваа личност е идентична со засведочениот во охридскиот Заумски натпис кесар Гргур како што претпоставувале: Ѓ.Иванов, Български старини, 90; А.М.Селищев, Полог и его болгарское население, София 1929, 83-84; К.Јиречек, Историја Срба. Прва књига до 1537 године (политичка историја), Београд 1952 (=Историја Срба I), 238, књига друга, 25, 147; А.Ивић, Родословне таблице, 6; Л.Славева, Дипломатичко-правните споменици за историјата на Полог и соседните краеве во XIV век (=Полог). Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија (=Споменици), Том III, Скопје 1980, 355 бел. 33. За натписот види кај Ѓ.Иванов, Български старини, 55.

¹² Ѓ.Сп.Радочиќ, Ко је подигао манастир Заум?, 45, кој ја оспорува идентификацијата на Волкашиновиот Гргур и истоимениот син на Бранко Младеновиќ; М.Динић, Област Бранковића, 5; Р.Михаљчић, Крај српског царства, Београд 1975 (=Крај), 79; Н.Матанов, Radoslav Hlapen souverain féodal en Macédoine méridionale durant le troisième quart du XIVe siècle, Etudes Balkaniques, XIX/4, Sofia 1983 (=Radoslav Hlapen), 84 n. 90; М.Шуица, О кесару Гргуру, ЗРВИ XXXIV, Београд 1995 (=О кесару Гргуру), 172.

¹³ Според натписот од Призренската црква Света Недела, настанат во периодот 10.06.1371-31.08.1371 година, Марко е засведочен со титулата на престолонаследник-млад крал (М.Ивановић, Натпис малдог краља Марка са цркве Св.Недеље у Призрену, Зограф 2, Београд 1967, (20-21) 20; Г.Томовић, Морфологија Ѓириличних натписа на Балкану, Београд 1974, 77 No. 63. Датата на добивање на оваа титула ја утврди Х.Матанов, Југозападните български земи през XIV век, София 1986 (Југозападните земи), 106), со што, со оглед на фактот дека царот Урош немал потомство, и формално-правно бил сметан за наследник на српскиот трон. Најверојатно, уште во првите месеци по Маричката битка Марко бил прогласен за крал и формално-правно совладетел на царот Урош до неговата смрт во почетокот на декември истата 1371 година. За ова поопширно кај: Р.Михаљчић, Крај, 92-93, 97, 166-168 (истото и во ИСН I, 588-589, 601-602); истиот, Титуле Краљевића Марка. Кралот Марко во историјата и во традицијата. Прилози од научниот собир одржан по повод 600 години од смртта на Кралот Марко, Прилеп 1995, 23-25 јуни, Прилеп 1997 (=Марко во историјата и во традицијата) 31-42, посебно 32-33, 37, 40; Историја српског народа, Друга књига (Доба борби за очување и обнову државе (1371-1537)), Београд 1982 (=ИСН II), 23, 24 (Р.Михаљчић); Х.Матанов, Југозападните земи, 106-107; К.Ациевски, Пелагонија, 242-245.

¹⁴ Х.Матанов (Југозападните земи, 108), поаѓајќи од заклучоците на С.Димитријевиќ (Новац кнеза Лазара у односу на новац других обласних господара. О кнезу Лазару. Научни скуп у Крушевцу 1971, Београд 1975, 187-188, 199, 205-206) за монети на жупанот Никола Алтомановиќ и кнезот Лазар Хребелановиќ ковани во Охридската ковница до 1373 година

Ваквата status quo ситуација во Областа останува незасегната до 1376/1377 година кога Вук Бранковиќ веќе го имал заземено Скопје¹⁵. Доколку дотогаш Полог не се наоѓал под контрола на Бранковиќите, од оваа година се отвораат две можни солуции за судбината на Областа до нејзиното паѓање под османлиска власт:

-Во случај Областа да потпаднала под Вук Бранковиќ¹⁶, последниов ја имал контролата во неа и бездруго го сменил лојалниот Марков експонент во Полог, задржувајќи ја Областа до паѓањето на Скопје под османлиска власт до почетокот на јануари 1392 година, кога, или мошне набргу во догледен временски период и Полог бил заземен од Османлиите¹⁷;

-Доколку Областа и натаму останала под власта на кралот Марко¹⁸, во тој случај, од 1385 година кога Марко станал османлиски вазал¹⁹, Полог

која била под власта на Марко, изведува констатација според која посочениве српски високодостојници признавале извесно врховно сизеренство на кралот Марко барем и во 1373-та година. На тој начин, Х.Матанов воедно се обидел да го рехабилитира авторитетот на Марко во првите години по Марицката битка, како единствен легален владетел во српската држава. Сп. и К.Аџиевски, Пелагонија, 247-248, кој допушта можност за формално-правна врховна зависност на кнез Лазар од Марко во кус период по Марицката битка, но го оспорува мислењето на С.Димитријевиќ и базираното врз него на Х.Матанов, предочувајќи ги кнежевите ковници во Ново Брдо и Рудник, кој од 1372 година е во рацете на Никола Алтомановиќ. За последниов, К.Аџиевски смета дека, како еден од најогорчените непријатели на Волкашин, не е веројатно дека по неговата смрт на Марица ја сменил својата политика и ја признал врховната власт на Марко.

¹⁵ За тоа сведочи повелбата со која Вук Бранковиќ, на молба на својот најстар брат, Хилендарскиот монах Роман-Герасим, му го подарува на Хилендар скопскиот манастир Св.Георги-Горг, издадена во Скопје во 1376/1377 година, сп: С.Новаковиќ, Законски споменици, 451-452; Actes de Chilandar. Deuxieme partie. Actes Slaves. Publiés par V.Korablev, Петроградъ 1915 (=Chilandar II), 534-535; В.Мошин-Л.Славева-К.Илиевска, Грамота на Вук Бранковиќ, Споменици, Том I, Скопје 1975, 239-241. Од литературата види: М.Диниќ, Област Бранковића, 7; Р.Михаљчиќ, Крај, 169; Х.Матанов, Югозападните земи, 111; К.Аџиевски, Пелагонија, 258; Д.Ѓорѓиев, Скопје, 14-15.

¹⁶ Т.Томоски, Полог, 71 (исто и во Тетово и Тетовско низ историјата, книга I (од праисторијата до крајот на првата светска војна), Тетово 1982, 68).

¹⁷ Т.Томоски, Полог, 72, 105. Сп. и Е.Наумов, Јужнословенскиот епос и проблемите на српското средновековие, Историја IX/2, Скопје 1973, 111, кој без било какво образложение наведува дека е можно областа Полог (и реонот на Охрид б.а.) на крајот на XIV век сеуште да ја задржала својата самостојност.

¹⁸ Одредувајќи ги границите на Областа со која управувал Вук Бранковиќ, М.Диниќ (Област Бранковића, 10) истакнал дека тој на Вардар немал ништо друго освен Скопје и непосредната околина.

¹⁹ Поранешните оценки дека Марко станал османлиски вазал веднаш по Марицката битка уште истата 1371 година (К.Јиречек, Историја Срба I, 314; Г.Острогорски, Серска област после душанове смрти, Београд 1965, 145-146; Р.Михаљчиќ, Крај, 164) се надминати во науката (различните ставови по ова прашање ги сумира Х.Матанов, Югозападните земи, 141-142 бел. 44-47 и таму посочената литература). Годишната на вазалитетот на Марко е поврзана

заедно со својот управител Гргур минал под индиректна османлиска власт, останувајќи со таков статус до 1395 година, кога, по смртта на Марко Османлиите воспоставиле непосредна контрола во неговите територии²⁰, респективно Полог, по што, најверојатно и Гргур бил сменет од постот управил на Областа.

Вториот став, пак, благородникот Гргур го поистоветува со истоимениот син на господарот на Охрид, севастократорот Бранко Младеновиќ. Според последно посочениов, иако за тоа нема конкретни изворни известија, се смета дека по смртта на севастократорот Бранко Младеновиќ, неговите синови Гргур и Вук, под притисок и по договор со Волкашин го напуштиле Охрид²¹, при што, постариот Гргур како компензација го добил на управување Полог, додека Вук се повлекол во нивната баштина Дреница на Косово²².

со походот на Тимурташ-паша во Централна Македонија и Албанија во 1385 година и предавањето на градот Прилеп. За тоа сп.: А.Стојановски, Градовите на Македонија од крајот на XIV до крајот на XVII век-демографски проучувања, Скопје 1981 (=Градовите), 14 (исто и во Историја на македонскиот народ, Том втори. Македонија под турска власт (од XIV до крајот на XVIII век), Скопје 1998 (=ИМН II), 14-15); Ц.Грозданов, Маричката битка, вазалитетот на Марко (Марко Крале) и живописот на Марковиот манастир. Предавања на XXIV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид 20-21 VIII 1991г., Скопје 1992, 118-119; К.Аџиевски, Пелагонија, 270-278; Б.Панов, Охрид и Кралството на Волкашин и Марко (=Кралството на Волкашин и Марко), Марко во историјата и во традицијата, 49, 51; Б.Петровски, (И)Шпат и Карли-или. Идентификација и лоцирање, Зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, книга 57, Скопје 2004, 316 бел. 16.

²⁰ За загинувањето на кралот Марко во битката на Ровине и судбината на неговите владенија опширно кај: Ђ.Сп.Радојичиќ, Листина манастира Петре од октобра 1295 год., као извор за хронологију битке на Ровинама, Богословје II/4 (1927), 293 сл., кој го утврдил точниот датум на битката; Р.Михаљчиќ, Крај, 184; А.Стојановски, Градовите, 18 (исто и во ИМН II, 17); Х.Матанов, Југозападните земи, 115; Б.Панов, Одрозот на Косовската битка во Македонија, Историја XXVIII/1-2, Скопје 1992, 54 (исто и во Кралството на Волкашин и Марко, Марко во историјата и во традицијата, 51); К.Аџиевски, Пелагонија, 280-281 бел. 219 со наведување на позначајната литература.

²¹ *Terminus post quem* за нивното заминување од Охрид се две повелби за потврда на имоти на манастирот Хиландар од 1365 година, едната на Гргур и Вук (С.Новаковиќ, Законски споменици, 442-444; Chilandar II, 528-529), а другата на царот Урош (Fr.Miklosich, Monumenta Serbica Spectantia Historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii. Edidit Fr. Miklosich, Viennae 1858, 171-173; Chilandar II, 526-528). Види и: Ђ.Сп.Радојичиќ, Ко је подигао манастир Заум?, 46; Б.Ферјанчиќ, Севастократори и кесари у српском царству, Зборник Филозофског факултета XI-1. Споменица Јорја Тадића, Београд 1970, 263; Г.Суботић-С.Кисас, Натпис, 166-167 и бел. 17.

²² Р.М.Грујиќ, Полошко-Тетовска епархија и манастир Лешак, Годишњак Скопског научног друштва, књ. XII, Скопје 1933, 39; Ц.Грозданов, Охрид и Охридската архиепископија во XIV век, Историја XVI/1, Скопје 1980, 174 (исто и во Охридското ѕидно сликарство од XIV век, Охрид 1980 (=Охридското сликарство), 17 бел. 93); К.Аџиевски, Пелагонија, 227-228; Б.Панов, Кралството на Волкашин и Марко, Марко во историјата и во традицијата, 46-47

При ваквото поистоветување на Гргур од времето на Волкашин со Гргур, синот на Бранко Младеновиќ, сосема е веројатно да се очекува мошне набргу по Волкашиновото загинавање Гргур да престане да му се потчинува на кралот Марко. Од военополитички аспект истото можело да се случи веќе од 1372 година, кога, по пенетрирањето во северните Маркови владенија во Косово од страна на неговиот зет за сестра Ѓураѓ Балшиќ, како и жупанот Никола Алтомановиќ и кнезот Лазар Хребелановиќ, според известувањата на Мавро Орбини, од државата на кралот Марко отпаднале Призрен, Ново Брдо и Приштина²³.

Поткрепа на ваквите размисли наоѓаме и во активностите на најмладиот од браќата Бранковиќи, Вук, кој, најверојатно потпомогнат од неговиот тест кнезот Лазар, до 1376/1377 година веќе ја имал воспоставено својата контрола врз Скопје.

Во вака нововоспоставена констелација и распределба на силите на теренот, отфрлената врховна зависност на Гргур од кралот Марко во почетокот на неговото владеење или најдоцна до половината на осмата деценија на XIV век, изгледа мошне реална. Отцепувањето на Гргур, во тој случај, било поврзано со близината и поддршката од својот брат Вук, а можеби и предуслов за продорот на последниов кон Скопската област²⁴.

(исто и во Историја на македонскиот народ, Том први. Македонија од праисториското време до потпаѓањето под турска власт (1371 година), Скопје 2000, 544-545). Според Г.Суботиќ-С.Кисас (Натпис, 177), на чии заклучоци се повикува и Х.Матанов (Југозападните земи, 78 бел. 116) двајцата браќа под притисок на Волкашин околу 1365 година се повлекле на своите наследни имоти во околината на Дреница. За повлекувањето на Гргур и Вук во Дреница се изјаснил и Р.Михалчиќ, Крај, 103, 217, а претходно и М.Диниќ, Област Бранковића, 5.

²³ Мавро Орбин, Краљевство Словена, Београд 1968 (=М.Орбини), 54 и 314 (коментари С.Ђирковиќ). Види и: К.Јиречек, Историја Срба I, 254, 318; Р.Михалчиќ, Крај, 169, 185, 201, 214; ИСН II, 24, 25; Х.Матанов, Југозападните земи, 111; К.Аџиевски, Пелагонија, 250-251.

²⁴ К.Аџиевски, Пелагонија, 228, 258, кој навлегувањето на Вук во Скопско временски го поврзува со зафатеноста на Марко во борбите околу Костур (за отпаѓањето на Костур од државата на Марко, кај истиот автор сп. стр. 255-256 и бел. 148). Сп. и Л.Славева, Полог, Споменици III, 248, чиј став дека по 1371 година Полог со соседните области Косово и Метохија ги држел Вук Бранковиќ, во најмала рака е недоволно прецизиран. На присуството на Вук Бранковиќ во Скопје не противречи ниту еден извор со кој се потврдува власта на Марко и брат му Андреаш во Скопско, бидејќи постојат сведоштва само за контрола од страна на последниве врз јужниот/југоисточниот (Сушица, Марков Манастир, сп. Н.Ношпал-Никуљска, Марковиот манастир-монумент како документ низ историјата, Споменици I, 401-415, со посочување на постарата литература) и југозападниот дел на Скопската област (Матка, манастир Св.Андреа, сп. Љ.Стојановиќ, Записи и натписи, књ. 10 (књ. 4), 17 No. 6079.

Доколку ја прифатиме оваа варијанта, според која Бранковиќите биле господари на/во Полог до почетокот на последната деценија од XIV век, во тој случај произлегува дека Воисава била ќерка на Гргур или пак, можеби на Вук Бранковиќ²⁵. Ваквата опција е во согласност со нивната возраст. Поаѓајќи од претставите на ликовите на браќата Гргур и Вук на фреските во Богородица Перивлепта насликани во 1364/1365 година, тие тогаш едвам биле полнолетни-некаде на околу 16-20 годишна возраст²⁶, па затоа било возможно набргу по смртта на нивниот татко, севастократорот Бранко, да добијат територии на управување, едниот во башината Дреница, другиот во Полог, потчинувајќи се на Волкашиновото врховенство. Во почетокот на 90-те години браќата биле на околу 40-тина години. Имајќи предвид дека во средновековието брачната полнолетност за жени е 12 годишна возраст, а најчестата возраст за склучување бракови за жените е меѓу 12 и 16 години, произлегува дека Гргур и Вук во времето на раѓање на Воисава имале околу 25-30 години. Оттука, сосема е возможно Воисава да се омажила за таткото на Скендербег до почетокот на деведесеттите години на XIV век, на што не противречат ниту сознанијата за тоа дека Скендербег е роден околу 1405

Види и: Н.Ношпал-Никуљска, Прилог за манастирот Св.Андреа на р. Треска-на брегот на езерото Матка, Споменици I, 387-400; В.Лилчиќ, Матка низ вековите, Скопје 1996, 79-81; Ѓ.Иванов, Български старини, 127-Шишево, Поменикот на манастирот Св.Никола).

²⁵ Во родословните таблици на Бранковиќите, сочинети од А.Ивиќ (Родословне таблици, Број 7, Бранковићи I) воопшто го нема наведено женското потомство на Вук, додека за Гргур има информација само за името на неговта жена-Тодора. Сп. и Редакција родословних таблици Алекса Ивића, према III издању књиге. Д.Спасић-А.Палавестра-Д.Мрђеновић, Родословне таблици и грбови српских династија и властеле. Друго, знатно допуњено и проширено издање, Београд 1991 (=Родословне таблици и грбови), 122, Таблица број 17, Бранковићи I. Можноста да се работи за родот на Мрњавчевиќите е исклучена бидејќи Марко бил бездетен, Андреаш немал ќерка со вакво име, додека останатите двајца нивни браќа биле премногу млади за да имаат ќерка за женење во деведесеттите години на XIV век, сп. М.Орбини, 54-55 и 314-315 (коментари С.Ѓирковић).

²⁶ Ц.Грозданов, Охридското сликарство, 121-124, со детална анализа на портретите во ктиторската композиција, како и посочување на своите дотогашни истражувања и постарата литература по ова прашање. Анализите на Ц.Грозданов покажале дека ликот на Гргур е целосно оштетен, додека Вук е претставен како голобрадо момче. Неговите заклучоци се прифатени во модерната историографија, сп. Г.Суботић-С.Кисас, Натпис, 175. Види и М.Стевановић, Вук Бранковић, 56, кој, врз основа на споменатиот портрет смета дека Вук тогаш имал осумнаесет години.

година²⁷, бидејќи бил претпоследно од деветте деца на Воисава и последен од четворицата нејзини синови²⁸. Ваквиот пристап би довел и до конкретно етничко објаснување на епитетот Трибалда (Tribalda)²⁹, даден од “генеалогот” Јован Музаки, без притоа тоа да се коси со нејзиното словенско потекло, како што може да се подразбере од известувањата на Марин Барлети³⁰.

Поврзувањето на Скендербеговата мајка со родот на Бранковиќите може да се стави под сомнеж поради тоа што во изворите кои информираат за настани во XV век не се сретнуваат информации за поврзаноста на балагородничките семејства Кастриоти и Бранковиќи. Имено, тоа со право се очекува, со оглед на фактот што првите-со експонентот Скендербег, биле релевантен фактор во Албанија, а вторите во истото време се наоѓале на чело на српското деспотство, иако не е невозможно отсуството на податоци за нивна роднинска поврзаност *ad hoc* да не значи нивно непостоење, туку современата научна јавност да не располага со афирмативни изворни вести само заради тоа што во историското наследство не се сочувани такви релевантни информации.

Во тој случај актуелно би било потеклото на Воисава од непознатиот благородник Гргур кој го држел Полог во времето на Волкашин. Притоа, додавката на името на Скендербеговата мајка би можела да се објасни со службата на нејзиниот татко, кој бил господар на Полог во рамките на

²⁷ Во регистарот (индексот) во ИСН II, 565, за Скендербег стои одредница дека живеел во периодот 1404-1468 година.

²⁸ Vita Georgii Castrioti, глава I, стр 1-2. Сп. и албанскиот превод, Marin Barleti, Historia, 50, 72; Histoire de Scanderbeg, 6-7; Ch.Hopf, Chroniques, 295; J.Радонић, Скендербег, 1-2 бел. 1. Види и албанскиот превод, G.Muzaka, Memoirje, 44-45.

²⁹ Во дел од западната историографија постојат мислења за веројатното српско потекло на Скендербеговата мајка, сп. H.Sauer-Nordendorf, Skenderbeg und die Europäische politik, Simpozijum o Skenderbegu, 46.

³⁰ Vita Georgii Castrioti, 126. Под терминот Трибали кај Марин Барлети најчесто се крие словенското население во Македонија. Истото го забележала и Љ.Басотова (Нашите краишта и луѓе во биографијата на Скендербег од Марин Барлети, Историја X/1, Скопје 1974, 302) во извадокот означен како стр. 136 од преведените екскурси, каде се посочува дека М.Барлети наведува дека “Горен Дебар е населен од Бугари или Трибали, племе немилосрдно со оружје” (истото и во Љ.Басотова-С.Зоговић, Марин Барлети о учешћу македонског становништва у Скендербеговим борбама против Турака. Становништво Словенског поријекла у Албанији (Зборник радова са меѓународног научног скупа одржаног у Цетињу 21, 22 и 23. Јуна 1990) Титоград 1991), 692 бел. 12 и бел. 14 на стр. 693). Ваков став прифаќа и М.Бислими, Скендер-бег, 52 бел. 68.

владенијата на кралот Волкашин-престолонаследникот на српскиот трон во времето на царот Урош. Оттука, лексемата Tribalda³¹ не би означувала исклучиво етничка определеност, туку би можела да претставува државна припадност, конкретно кон српската средновековна држава

Во двата случаја-било да се работи за Волкашиновиот непознат благородник Гргур или пак за Гргур Бранковиќ, во изворите е зачувано изворно известие, според кое, сопругата на Гргур се викала Тодора. Имено, според податоците од еден запис од Минејот на писарот Добре (бр. 163 од Хлудовската библиотека), настанат по 1371 година, кралот Марко живеел со Тодора, жена на Гргур³², додека не ја предал на Хлапен, по што ја вратил својата прва жена Елена (**Пыса се си2 книга... вж джны благов1рнаго крал2 Марка, Згда њтдаде Тодороу Гржгоуровоу женоу Хлапеноу**)³³.

³¹ Во коментарите на албанскиот превод на делото на Јован Музаки, преведувачот Дори Киријази (G.Muzaka, Мемоје, 44 бел. 4) забележува дека Музаки бил првиот кој го дава нејзиното презиме. Но, дека во случајов не се работи за презиме се согледува во еден друг дел од истиот текст, кој во албанскиот превод коректно е преведен, од каде се гледа како Музаки посочува дека Скендербег потекнува од Воисава Ивани, која била од угледно благородничко потекло (nga rrjedh Voisava Ivani nga e cila vjen Skënderbeu dhe që ishte nga derë e lartë).

Одредницата Ивани очигледно упатува на тоа дека на Воисава ѝ е додаден патронимот на Скендербеговиот татко Иван, кое нешто, Д.Киријази, иако посочува во белешка 2 под текстот дека се работи за мајката на Скендербег, се чини го превидува. Изворна потврда на нашите размисли наоѓаме и во известувањето на Константин Михајловиќ од Островица кој Скендербег го именува со Скендер Ивановиќ, очигледно според името на неговиот татко Иван, бидејќи, како што забележал изворот, бил Иванов син, сп. Константин Михајловиќ из Островице. Јаничарове успомене или Турска хроника (приредил и превел Ђ.Живановиќ), Београд 1986, 138.

³² Во историографијата постои мислење дека станува збор за сопругата на Гргур Бранковиќ, која му била сопруга и на кралот Марко во временскиот интервал меѓу 1371-1374/75 година, сп.: К.Јиречек, Историја Срба I, 315; Г.Суботиќ, Манастир Богородице Месонисиотисе, ЗРВИ 26, Београд 1987, 158 бел. 138; М.Шуица, О кесару Гргуру, 172; А.Ивиќ, Д.Спасић-А.Палавестра-Д.Мрђеновиќ, Родословне таблице и грбови, 92, Таблица број 14, Мрњавчевићи, 95, 122, Таблица број 17, Бранковићи I; К.Аџиевски, Пелагонија, 218, 256 и бел. 150а, со посочување на останатата литература која го третира ова прашање, со наведување и на неточноста кај Х.Матанов (Radoslav Hlapen, 84 п. 90) дека Тодора била ќерка на Волкашиновиот Гргур, омажена за Гргур Бранковиќ.

³³ Љ.Стојановиќ, Записи и натписи, Књ. 4 (књ. 1), Београд 1982, 58-59 No. 189, со дата 1371-1394 година. Види и М.Бошкоски, Кралот Марко, Марко во историјата и во традицијата, 27-28. Б.Панов (Кралството на Волкашин и Марко, Марко во историјата и во традицијата, 50) погрешно го дава текстот на натписот од што произлегува дека освен Гргуровата жена, и ќерката на Хлапен се викала Теодора. Во известувањата на Мавро Орбини се споменати само непријатностите на Марко со неговата прва жена Елена поради нејзиниот нескротлив карактер, сп. М. Орбини, 68 и 320 (коментари С.Ђирковиќ).

Со тоа, ја отвораме можноста токму Тодора да била мајката на Воисава и воедно баба на Скендербег по женска линија.

Boban PETROVSKI
Faculté de Philosophie-Skopje

Voisava Tribalda
Résumé

Quant à la mère de Scanderbeg, Voisava et ses nobles racines, ils ne sont gardés que des obscures informations séparées dans deux sources. Le premier, Jean Muzaki, contemporain et combattant de Scanderbeg, dans son « Généalogie » la mention dans trois contextes : le premier quand il parle de père du Seigneur Scanderbeg, il dit que « signor Giovanni Castrioto » avec « signora V(o)isava Tribalda » a eut quatre fils et cinq filles ; quand il indique que la mère du Seigneur Scanderbeg et en même temps la femme du Seigneur Jean s'appelait « Voisava Tribalda » que « venne da bona parte » ; et dans le contexte où il note que Scanderbeg tire son origine de « Voisava Ivani », la même d'une famille noble. La seconde source où on trouve la mémoire de Voisava est l'œuvre du Marin Barletti, le biographe de Scanderbeg, qui indique que la mère de Scanderbeg Voisava a été la fille du noble triballien qui a été « signore de Pologo ».

Concernant l'identification du père de Voisava, c'est relevant qu'il fut le Seigneur des Triballiens au Pologue (le nord-ouest Région de la Macédoine) et qu'il a géré la Région jusqu'à la tombée sous le pouvoir Ottoman (début des années 90 du XIV siècle). En accord avec les constellations historiques, dans ce temps là, les souverains possibles du Pologue sont : Grégoire (Grgur), le féodal de Volkachin dans la Région ou Grégoire (Grgur) et Vuk Brankovic.

Quant à le premier, ce n'est indiqué que dans la note écrite du monach Michel (entre 1366 et 1371) à Leshnica, village situé en Haut Pologue, que Grégoire a géré la Région de Pologue au temps de la pouvoir du Roy Volkachin. Dans l'historiographie d'établissement de son identité, deux positions sont actuelles : une personne inconnu par la science historique qui après la morte de Volkachin en 1371 reste loyal au son successeur Roy Marco jusqu'à sa morte en 1395 ; s'équivaut avec le même appelé fils de sebastocrateur Branko Mladenovic, qui après la morte de Volkachin cesse se subordonner au Marco.

La variante que les Brankovices ont été les souverains de Pologue jusqu'au but des années 90 du XIV siècle, gère vers la conclusion que Voisava fut la fille de Grégoire Brankovic, ou même la fille de Vuk Brankovic, le conquérant de Skopje jusqu'à 1376/1377 (son charte de Chilandar). Mais, la liaison entre la mère de Scanderbeg et le genre des Brankovices peut être mis sous une grave doute à cause de fait que dans les sources informant aux événements du XV siècle on ne peut pas trouver les informations qui concernent cette liaison entre les deux familles nobles, les Castriotes et les Brankovices.

En ce cas là, l'origine de Voisava de Grégoire, l'inconnu noble de Volkachin, devient actuelle. Cependant, le mot « Tribalda », lié au nome de la mère de Scanderbeg, pas nécessairement signifie la détermination ethnique, mais ça pourrait présenter une qualification de l'Etat, ou pourrait se referer au service de son père chez Volkachin le Roy et dauphin de l'Etat Serbe Médiéval.

Dans les deux cas, sois il s'agit au Grégoire, le féodal de Volkachin ou Grégoire Brankovic, l'écrivain Dobre notes dans le Mensuel de l'église (faite après 1371) que le Roy Marco a vécu dans un mariage civil pendant un certain du temps avec Théodore, la femme de Grégoire. Ce fait ouvre la possibilité que justement la mentionnée femme de Grégoire, Théodore, fut la mère de Voisava et en même temps la grand-mère (mère de sa mère) de Scanderbeg.